

Hoge Raad doet spraakmakende uitspraak over box 3

6-1-2022 | Door Kees van Oostwaard, werkzaam bij
Fiscale Zaken Athora

De Hoge Raad heeft vlak vóór Kerst 2021 uitspraak gedaan in de lang slepende kwestie rondom de heffing over met name spaargeld in box 3. Al eerder gaf de Hoge Raad aan dat de heffing niet deugde. Maar nu biedt de Hoge Raad ook rechtsherstel. Kortom: de Hoge Raad deelt de wetgever een corrigerende tik uit.

Algemeen: voorgeschiedenis

Het boxenstelsel is op 1 januari 2001 van kracht geworden. In box 3 wordt geheven over het belastbare inkomen uit sparen en beleggen¹ (ook wel vermogensrendementsheffing genoemd). Met name gelet op de vele problemen met de vermogensbelasting (tot 2001) - denk daarbij vooral aan ontgaansmogelijkheden - werd gekozen voor een nieuwe systematiek: de forfaitaire grondslag. Elke belastingplichtige werd verondersteld ten minste 4% rendement te kunnen maken op zijn rendementsgrondslag. De rendementsgrondslag bestaat uit diverse elementen zoals onroerend goed (niet zijnde de eigen woning in box 1), roerende zaken die niet voor persoonlijke doeleinden worden gebruikt, maar ook rechten die niet op zaken betrekking hebben, zoals geld.

In de eerste jaren na introductie van het forfaitaire rendement leverde dit weinig problemen op. Belastingplichtigen waren zonder grote inspanning in staat het veronderstelde rendement te behalen en de Belastingdienst beschikte over een relatief eenvoudige methode om over vermogenscomponenten belasting te heffen.

De eerste barsten vertoonden zich ruim tien jaar geleden. De rente op deposito's zakte tot ver onder de veronderstelde 4%. Dat leidde in eerste instantie tot een procedure waarin de Hoge Raad oordeelde dat box 3 voor het jaar 2011 op stelselniveau niet in strijd is met het eigendomsrecht. De Hoge Raad plaatste daarbij al wel

kanttekeningen. Op de eerste plaats kan op individueel niveau wel sprake zijn van een individuele, buitensporige last. En ten tweede waarschuwde de Hoge Raad de wetgever dat deze moet ingrijpen als het forfaitaire rendement (van toen nog) 4% gedurende langere tijd niet haalbaar is, de wetgever moet ingrijpen². In 2019 oordeelde de Hoge Raad dat wel sprake is van strijdigheid met het eigendomsrecht op stelselniveau, *“indien komt vast te staan dat het destijds door de wetgever voor een lange reeks van jaren veronderstelde rendement van vier procent voor particuliere beleggers niet meer haalbaar is en belastingplichtigen, mede gelet op het toepasselijke tarief, worden geconfronteerd met een buitensporig zware last”*.³ Dit was al een sterkere waarschuwing voor de wetgever, maar de Hoge Raad greep nog niet in⁴.

⁴ De Bond van Belastingbetalers heeft hiervoor nog een zaak liggen bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens

¹ Artikel 2.18 Wet IB 2001

² Hoge Raad 10 juni 2017, nr. 14/05020, ECLI:NL:HR:2016:1129

³ Hoge Raad 14 juni 2019, nr. 17/05606, ECLI:NL:HR:2019:816

Intussen had de wetgever de wetgeving aangepast. Sinds 2017 wordt het fictief rendement (forfaitair rendement) gebaseerd op 'de landelijk gemiddelde verdeling van het box 3-vermogen over spaargeld en beleggingen'. Het vermogen wordt opgedeeld in 3 oplopende schijven, met een geschatte verdeling van de beleggingen/spaargeld per schijf (rendementsklassen).⁵ Deze systematiek was het onderwerp van de casus waarover de Hoge Raad op 24 december 2021 uitspraak deed.

Arrest Hoge Raad

In deze casus hebben een man en een vrouw samen een vermogen van ongeveer € 1 miljoen. Dit vermogen bestaat voor circa 80 procent uit spaartegoeden waarop een lage rente wordt vergoed. De man en de vrouw behalen in 2017 een rendement op hun vermogen van € 6.612 en betalen in box 3 over dat jaar een heffing van € 12.705. In 2018 bedraagt het rendement over het vermogen € 3.528 en de box 3-heffing hierover € 11.969.

Rechtbank Gelderland oordeelt dat de man niet aannemelijk maakt dat de in de wet vastgelegde vermogensmix op stelselniveau in strijd is met art. 14 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en art. 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM.

Motivatie bij dit oordeel is dat de wetgever aansluiting heeft gezocht bij de werkelijkheid door uit te gaan van gemiddelde rendementen. De man gaat in sprongcassatie. De Hoge Raad start met de vaststelling dat het heffen van belasting een inmenging is in het door artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM gewaarborgde recht op ongestoord genot van eigendom. In het algemeen is deze inmenging gerechtvaardigd. Uit rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens volgt onder meer dat er een 'fair balance' moet zijn tussen de belangen van het betrokken individu en het algemene belang. Er moet sprake zijn van een redelijke, proportionele verhouding tussen de gehanteerde middelen en het met de heffing beoogde doel. Daarbij komt ook het in artikel 14 van het EVRM neergelegde discriminatieverbod in beeld. Wel mag een forfaitaire regeling een zekere ruwheid bevatten.

"Met het sinds 2017 geldende forfaitaire stelsel beoogt de wetgever aan te sluiten bij de rendementen die door belastingbetalers in de voorafgaande jaren gemiddeld zijn

⁵ Zie ook ["Prinsjesdag 2017: wachten op een nieuw kabinet"](#) in *Financieel Actief*

*behaald. Daarmee is verlaten het voordien geldende uitgangspunt dat het forfait is afgestemd op het rendement dat alle belastingplichtigen in de praktijk gemiddeld zouden moeten kunnen behalen zonder dat zij daarvoor (veel) risico hoeven te nemen. Door deze verandering is het forfaitair stelsel verder af komen te staan van een heffing over inkomen waarvan kan worden aangenomen dat een individuele belastingplichtige het daadwerkelijk heeft genoten."*⁶

De Hoge Raad is van oordeel dat het nieuwe stelsel de door het EVRM gegarandeerde recht om vrij te beschikken over eigendom inperkt. Als niet wordt gekozen voor risicovol beleggen van vermogen zorgt het stelsel voor een verhoudingsgewijs zware financiële last. Dit is discriminerend.

De Hoge Raad ziet zich genoodzaakt om de man adequate rechtsbescherming te bieden tegen de geconstateerde schending van zijn fundamentele rechten.

De Hoge Raad biedt rechtsherstel aan de man door voor de jaren 2017 en 2018 alleen het werkelijke rendement in de heffing te betrekken. De omstandigheid dat dit cassatieberoep voortkomt uit een 'massaalbezwaarprocedure' kan volgens de Hoge Raad geen reden zijn om rechtsherstel voor belanghebbende achterwege te laten.

Na het arrest

In eerste instantie bleef het - behoudens in de media - stil. De staatssecretaris reageerde helemaal niet - die kreeg hiermee wel een flinke tik op de vingers - en het duurde ook even voordat Kamerleden van zich lieten horen. Wel kwam in de media de discussie op gang over de impact van het arrest. Wettelijk uitgangspunt is dat alleen personen die tijdig bezwaar hebben gemaakt tegen hun aanslag in aanmerking komen voor herziening van hun aanslag. Dat is al een behoorlijke klus en kost de schatkist geld. Er gaan ook stemmen op dat elke belastingplichtige die volgens de uitleg van het arrest te veel box-3-heffing heeft betaald, gecompenseerd moet worden. Ik ben benieuwd hoe de politiek hiermee omgaat. Het vertrouwen in de politiek is momenteel niet hoog. En in deze casus onderscheid maken tussen een groep die wel bezwaar heeft gemaakt en een groep die dat niet heeft gedaan, helpt niet dat vertrouwen te verhogen.

⁶ Rechtsoverweging 3.3.5 van het arrest van 24 december 2021

Uiteraard hangt er wel een aanzienlijk prijskaartje aan het compenseren van alle belastingplichtigen die een dergelijk nadeel hebben ondervonden.

Daarnaast zal de druk op het (nieuwe) kabinet ook toenemen om met een oplossing te komen voor het onderliggende probleem: het forfaitaire stelsel staat te ver af van het werkelijk rendement. De demissionair staatssecretaris heeft aangegeven dat het haalbaar moet zijn om in 2025 uit te gaan van werkelijk rendement. Bij de uitvoerbaarheid daarvan kunnen vraagtekens gezet worden, maar de politiek zal niet drie jaar willen wachten. Dit vraagt welhaast om een Hans Klok-achtige oplossing.

Afgelopen jaar werd al de juridische houdbaarheid van een tegenbewijsregeling voor een afgebakende groep spaarders door juridische experts als twijfelachtig bestempeld⁷. Daarmee lijkt een separate, tijdelijke oplossing voor spaarders niet mogelijk. Ook de oplossing in het kersverse regeerakkoord om de vrijstelling te verhogen naar € 80.000 per persoon⁸ zal naar het oordeel van de Hoge Raad niet voldoende zijn, zo neem ik aan.

Ik benijd de nieuwe staatssecretaris niet. Worstelen met de vraag wat te doen met

⁷ [‘Op weg naar een box-3-heffing op basis van werkelijk rendement?’](#), 30 juli 2021, *Financieel Actief*

de belastingbetalers die geen bezwaar hebben gemaakt, een oplossing in het regeerakkoord die nu al de prullenbak in kan, en snel een oplossing zoeken voor de box-3-heffing die rechtvaardig aanvoelt en ook de rechterlijke toets kan doorstaan. Ga er maar aanstaan.

⁸ [‘Regeerakkoord: Omzien naar elkaar en vooruitkijken naar de toekomst’](#), 16 december 2021, *Financieel Actief*

FA